

Самчук Улас Олексійович

Життя та творчість

УЛАС САМЧУК

(1905—1987)

Літературні псевдоніми — В. Данильчук і В. Перебендя, псевдоніми, якими письменник користувався в публіцистиці 1930—40-х років,— Іван Влодко, Ольга Волинянка, Кай, Ф. Грак; криптоніми, якими письменник користувався в публіцистиці 1930—40-х років — УС, М.П., П.Б., Б.П., В.Р., М.К., Ф.Н.

Також цілком офіційно митець мав впродовж життя два прізвища — Самчук і Данильчук (метричний запис про народження у церковній книзі зроблений на прізвище Самчук, а паспорт громадянина Канади 1975р. виписаний на Данильчука).

Улас Самчук народився 20 лютого 1905 р. у с. Дермань на Волині теперішньої Рівненської області у порівняно заможній селянській сім'ї. Село відоме православним монастирем, збудованим князями Острозькими. З ним пов'язана діяльність Івана Федорова, Даміана Наливайка, Мелетія Смотрицького.

Батько Уласа — Олексій Антонович Самчук — мав від двох шлюбів п'ятеро дітей. Улас був серед них середульшим.

У 1913р. сім'я у пошуках землі переїхала в Тилявці Кременецького повіту, де хлопець розпочав своє навчання. Цікаво, що ані цієї початкової школи, ані початкової у Дермані, ані української гімназії в Крем'янці, ані вищих шкіл — Бреславльського та Українського вільного в Празі університетів — він уповні так і не скінчив: у перших двох випадках завадили Перша світова війна й польська окупація, потім — арешт і мобілізація до польського війська, згодом — літературна діяльність.

Навчаючись у Кременецькій гімназії, Самчук редагував рукописні журнали "Юнацтво" і "Хвиля". Він був головою літературного гуртка "Юнацтво", яке видавало однойменний журнал. Тут Улас почав писати малі оповідання, три романи, вірші та публіцистичні твори. У 1922р. у журналі "Юнацтво" Самчук помістив вірш "Не любити не можу свою я країну...". У 1923 р. він вступив до кременецької організації "Просвіта". Наступного року зробив спробу переходу польсько-радянського кордону, яка скінчилась ув'язненням до польської в'язниці (причина нелегального подолання кордону пояснювалась дуже просто: Улас хотів "стати письменником", а це, на думку 19-річного Самчука, могло зреалізуватись тільки в Києві). У 1926 рр. у с. Дермані Самчук організував школу "українського національного танку", кваліфікацію для чого отримав перед тим на курсах митця народного танцю В. Авраменка.

У 1926 р. у варшавському журналі "Наша бесіда" Улас Самчук опублікував перше оповідання "На старих стежках". За політичними мотивами він залишив Польщу і переїхав до Німеччини.

Але в передвоєнній Німеччині важко було знайти цілісне українське середовище, тому згодом він; переїжджає до? Праги. Прага привела Самчука у велику літературу і

велику політику; Протягом 1929-1931 рр. Самчук навчався в Бреславському університеті та в Українському вільному університеті в Празі.

У 1931—1935 рр. у нелегальних революційно-пропагандистських журналах УВО-ОУН "Сурма" і "Український націоналіст" Самчук помістив 25 політичних "фейлетонів", частина яких була у 1932р. видана пропагандистським відділом УВО (українська військова організація) окремою книжкою під псевдонімом Ольга Волинянка (ОУН — організація українських націоналістів, політична партія, яка виникла у Відні 1929р. УВО фактично стала її бойовим підрозділом).

У 1932 р. написаний роман "Кулак"-, перша частина трилогії "Волинь" ("Куди тече та річка"), наступного року повість "Марія" — твір, що висвітлює події страшного голодомору в Україні в 1932—1933 роках. У 1936 р. Самчук видає збірку ранніх оповідань "Віднайдений рай" і роман "Тори— говорять", що був присвячений боротьбі закарпатських українців за незалежність.

1937 р. була створена Культурна референтура Проводу українських націоналістів на чолі з О. Ольжичем. Центром Культурної референтури стала Прага, а однією з головних установ — Секція митців, письменників і журналістів, де головував: Самчук. У 1938—1939 рр. письменник їздив Закарпаттям, агітуючи за проголошення незалежності Карпатської України, посідав місце референта пропаганди УНО (українське національне об'єднання) в Хусті, будучи одночасно "звітодавцем" командування Карпатської Січі" до нью-йоркської "Свободи" і паризького "Українського слова". В Чехії, Німеччині, Польщі об'їздив протягом 1940 — 1941 рр. з виступами десятки українських міст, містечок, селищ, сіл, громад і організацій.

У 1941 —1942 рр. У. Самчук редагував газету "Волинь", згодом працював у Німецькому пресовому бюро. У березні 1942 р. його заарештувала німецька влада за звинуваченням у тому, що він надав редагованій ним газеті небажаного для окупантів самостійницького характеру. Проте незабаром Самчука випустили.

У 1943 р. письменник повертається до Львова, але наступного року знову опиняється в Німеччині, рятуючись від радянської влади. Тут включається в роботу, присвячену згуртуванню письменницьких сил, яким належало творити на еміграції "велику літературу". Саме так називалася і доповідь Уласа Самчука на відкритті першого з'їзду МУРу, головою правління якого він був обраний 22 грудня 1945р.

1944 —1987рр. — період "другої-еміграції" письменника. У 1946 р. під час перебування Самчука в таборах для переміщених осіб виходить друком його повість "Юність Василя Шеремета". У 1948р. він переїздить до Торонто (Канада).

Після переїзду основна частина творчих зусиль Самчука припадає на написання спогадів: "На білому коні" (1955), "Чого не гоїть огонь" (1959), "На коні вороному" (1975), "Плянеїа Ді-Пі" (1979).-У 1980р. — вийшов останній з розпочатих! вивершених за океаном романів Самчука "Слідами піонерів", присвячений життю заокеанської української еміграції.

Роман "Втеча від себе" (остання частина трилогії "Ост"), у якому Іван Мороз знаходить свою другу домівку — канадську, виходить у 1982 р.

Письменник помер у Торонто 9 липня 1987р.

Про свій рід і своє життя Улас Самчук розповів у книгах спогадів "На білому коні" та "На коні вороному", як і в інших книгах мемуарного характеру — "П'ять по дванадцятій" (1954), "Планета Ді-Пі" та романі-хроніці "Чого не тоїть огонь". Цими книгами Улас Самчук здобув собі в літературі тривке місце талановитого письменника-мемуариста. Окрім названих творів, письменник написав роман "Юність Василя Шеремети" і до кінця життя працював над проблемним романом "Ost". Перша книга трилогії "Морозів хутір" (1948) написана талановито, по-мистецьки вражає. Дещо поступаються у художньому відношенні наступні книги "Темнота" (1957) і "Втеча від себе". Роман "Ost" був висунутий співробітниками російського емігрантського журналу "Современник", з яким активно співпрацював У. Самчук, на Нобелівську премію. Одержати цю премію він не міг, оскільки положенням про премію вимагається, щоб письменник жив аї своїм народом, на рідній землі, у своїй державі. Одним з найкращих творів Самчука по праву вважають повість "Марія" — про воїстину страшні метаморфози людського буття в умовах

більшовицького геноциду, серед сили-силенної гріхів якого був і чи не найбільший — Голодомор. Жах цієї трагедії подається крізь призму образу Марії, яка на сімдесятому році життя зазнає разом з рештою українців страшного геноциду. З огляду на похилий вік головної героїні, ця трагедія, може, і не виглядала б такою вражаючою, якби читач з кожною сторінкою твору усе чіткіш не усвідомлював, що у цій старій жінці уособлена сама Україна. Несхитна в моральних своїх навичках та переконаннях, але беззахисна перед злом.

Найвідомішим твором письменника є трилогія "Волинь". "...Я ставив і зараз ставлю,— писав Самчук,— собі досить, як на письменника, виразне завдання: хочу бути літописцем українського простору в добі, яку сам бачу, чую, переживаю". Чи не найповніше конкретизує це завдання саме "Волинь" — розлоге епічне полотно, що унаочнює шлях сільського хлопчентя, а потім юнака Володьки Довбенка (в образі якого яскраво простежуються автобіографічні мотиви) крізь війни, революції до себе самого. Але попри все це особисті образи повісті розширюються до загальнонаціональних і загальнолюдських масштабів. Україна, якою та постає зі сторінок "Волині", безперечно ж, не нагадує приналежні різним державам клапті етносу, який, за твердим переконанням Самчука, уже побачив себе в дзеркалах різноспрямованого (імперіалізм—комунізм) прогресу і рано чи пізно, але почне — зобов'язаний почати! — пошук порятунку власним, так би мовити, духовним ресурсам. Рівнозначним остаточній смерті був би для нього впокорений послух порядкові, котрий робить розбій соціальною нормою, як то бачимо в епізоді, де заблукалий чужинець забирає у селянина найцінніше — його коня:

"— Дед! Давай лошадь! Выпрягай, раз-два.

Матвій зупиняється. Випростався. Глянув. Володько ще тримає в руках чепіги. Большевик обриває посторонки, рве лошицю, скидає з неї шлею.

— Стій! — крикнув Матвій. — Ти куди? Твоє? — Большевик висмикнув з кобури

нагана. — А вот!.. Не хочеш в лоб? — Очі його, мов шротини.

— Падайді только, кулацкая морда! Это тебе не старий режим...".

Без останньої фрази грабіжника епізод мало чим відрізнявся б від здавна усталених стосунків вандала та його жертви, однак тепер вандалізм одержує ідейне виправдання, яким усе ставиться з ніг на голову: людська праця, право на її результат. Так утверджувався світоустрій, де хліборобська душа не має умов для повноцінного самовияву і де слово "хазяїн" є лише синонімом або владно сполітизованої, або напханої грішми сили. Зміст трилогії цим далеко не вичерпується, про що свідчать назви окремих її частин: "Куди тече та річка" (1928—1933), "Війна і революція" (1929—1938), "Батько і син" (1935—1937), кожен з яких можна вважати своєрідною сходинкою до остаточної і художньо доказової переконаності автора в спроможності українського селянина закласти своєю працею і Духом фундамент рідної держави.

ОСНОВНІ ТВОРИ:

Повість-хроніка "Марія", роман "Юність Василя Шеремета", трилогії "Волинь" і "Ост".

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн./ За ред. В.Г. Дончика. — К., 1993, 1998.

2. Усе для школи. Українська література: програмні тексти, ілюстрації, пояснення, завдання, тести: 11 кл. — К., Львів, 2001.

3. Волинські дороги Уласа Самчука. Збірник.— Рівне, 1993.